

УДК 338.49

Юлія Бардашевська

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ УРСР ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРА МІСТА В РОКИ ПЕРЕБУДОВИ (1985–1990 РР.)

У статті охарактеризована соціальна інфраструктура міста, проаналізовано рівень забезпечення соціокультурних потреб міського населення, визначено причини, які стримували розвиток соціокультурної сфери.

Ключові слова: повсякдення, соціальна інфраструктура міста, соціокультурні потреби, побутове обслуговування, перебудова.

Соціальна інфраструктура міста є одним із найголовніших елементів повноцінного існування городян. Рівень її розвитку позначається на усіх аспектах життєдіяльності населення: трудовому, духовному, побутовому. Повне задоволення жителів міста у соціокультурних потребах є однією із найголовніших умов їх всебічного розвитку. Також рівень розвитку соціальної інфраструктури прямопропорційно впливає і на рівень продуктивності праці робітників. Адже соціокультурні заклади дають змогу в повній мірі відновити робочу силу.

У роки перебудови у державній політиці галузь соціальної інфраструктури міста посідала важливе місце. Зокрема, в "Основних напрямках економічного і соціального розвитку СРСР на 1986–1990 роки і на період до 2000 року" наголошувалося на їх комплексному розвитку [16, с. 21]. У Законі УРСР "Про держаний план економічного і соціального розвитку Української РСР на 1986 – 1990 роки" суттєве значення надавалося розвитку та зміцненню матеріально-технічної бази соціокультурних закладів [7, с. 533].

Перед нами поставлено завдання всебічно дослідити розвиток соціальної інфраструктури міста УРСР в роки перебудови, визначити їх можливості у забезпеченні соціокультурних потреб городян, проаналізувати причини, що зумовили функціонування тієї чи іншої галузі соціокультурної сфери не повною мірою.

До сьогодення дослідники майже не приділяли уваги вказаним питанням. У радянський період лише деякі науковці охарактеризували окремі галузі соціальної інфраструктури міста. Серед них Н. Вітренко [2–3], В. Куценко [10], Г. Оганян [16], П. Погиба [19] та інші.

Житлове будівництво є одним із основних елементів соціальної інфраструктури міста. Загальний рівень забезпечення житлом громадян впливає на процес відтворення населення, його працездатність, стан здоров'я тощо. Житлові умови, а саме – якість, розмір житла, ступінь благоустрою, значною мірою характеризують рівень життя населення в цілому.

У роки перебудови вирішенню житлового питання приділяли досить значну увагу. В державному плані економічного та соціального розвитку СРСР на 1986–1990 рр. передбачалося послідовно розв'язати важливе соціальне завдання щодо забезпечення практично кожної сім'ї окремою квартирою або індивідуальним будинком [16, с. 13].

Якщо характеризувати загалом житлове будівництво в УРСР у роки перебудови, то потрібно зауважити, що воно мало прогресивний характер, порівняно з XI п'ятирічкою. Капітальні вкладення у житлове будівництво зросли на 28 % та становили 23739 млн карбованців (крб.), міський житловий фонд збільшився на 11,63 % та становив 574,3 млн м², загальна площа введених у дію житлових будинків у міських населених пунктах зросла на 7 % та становила відповідно 77621 тис. м². Також поступово збільшувалася загальна площа житла на 1 міського жителя. Зокрема, в 1986 р. на 1 міського жителя припадало 15,4 м², в 1987 р. – 15,5 м², в 1988 р. – 15,7 м², в 1989 р. – 16, 2 м², в 1990 р. – 16, 5 м² [12, с. 325; 13, с. 119; 15, с.129, 142, 144, 154, 155].

Незважаючи на такий "прогресивний характер" житлового будівництва, вирішення житлового питання на кінець XII п'ятирічки залишалося ще досить актуальним. На кінець 1990 р. кількість сімей та однаків, які знаходилися на обліку для поліпшення житлових умов у містах зросла на 20, 56 % порівняно з кінцем XI п'ятирічки та досягла поділки 2592,9 осіб [15, с. 148]. Це зумовлювалося, передусім, збільшенням кількості населення у цілому та зростанням міського населення зокрема. Цю тенденцію простежуємо, порівнюючи дані перепису населення 1979 та 1989 рр. Зокрема, у 1989 р. кількість населення загалом, порівняно із 1979 р., зросла на 3,7 %, міського – на 11,85 % [15, с. 26].

У цей період не на останньому місці було питання реконструкції застарілого житлового фонду та ліквідації старого і аварійного житла. Адже у 1989 р. кількість міського населення, що проживало у будинках, побудованих ще до 1918 р., сягала 4,8 % від загальної кількості, у будинках, побудованих у 1918–1940 рр. – 6, 6 %, у 1941–1950 рр. – 4, 4 %, у 1951–1960 рр. – 15,4 %, у 1961 – 1970 рр. – 23,8 %, у 1971–1980 рр. – 26,2 %, у 1981–1988 рр. – 18,8 % [3, с. 7]. Потрібно зазначити,

що ліквідація та реконструкція старого і аварійного житла, згідно із програмою "Житло 2000", виконувалася повільно. Зокрема, за три роки XII п'ятирічки при завданні ліквідувати 5178 комунальних квартир, ліквідовано лише 1632, тобто менше третини [18, с. 12].

Загалом на початок 1991 р. у складі житлового фонду УРСР знаходилося майже 4,6 млн м² загальної площі старого і аварійного житла, що становило 0,5 % усього житлового фонду [15, с. 152].

На виконання рішень XXVII з'їзду КПРС щодо забезпечення до 2000 р. практично кожної родини окремим житлом, важливе значення відводилося індивідуальному будівництву. Крім того, індивідуальне житлове будівництво розглядалося КПРС як соціально-політичне та економічне завдання першочергового значення [9, с. 541]. Для реалізації поставлених завдань держава здійснювала кроки у створенні сприятливих умов індивідуальним забудовникам, а саме – надання земельних ділянок у межах населених пунктів, державних позик на вигідних умовах – 20 тис. крб. на 25 років під 3 % річних [9 с. 30]. Незважаючи на такі заходи, буму індивідуального будівництва так і не відбулося. У роки XII п'ятирічки, порівняно з XI, воно збільшилося лише на 2,68 %. Частково це пояснюється дефіцитом будматеріалів, повільним будівництвом спеціалізованих служб, неможливістю оформити державну позику [15, с. 30].

Не останнє місце у комфортності житла відігравав його благоустрій. У досліджуваний період він поступово покращувався. Так, на кінець 1990 р., порівняно із кінцем 1985 р., кількість житлових будівель, обладнаних водопроводом зросла на 1,9 % та становила 94,3 %, каналізацією – на 2,7 % та становила 93,1 %, центральним опаленням – на 2,9 % та становила 89,9 %, газом – на 1,4 % та становила 87,3 %, гарячим водопостачанням – на 9,3% та становила 78,5%, ваннами – на 3,9 % та становила 88,6 % [15, с. 152].

Незважаючи на позитивні зрушення, благоустрій житлового фонду бажав кращого. Мешканці будинків досить часто гостро відчували на собі несвоєчасність ремонту своїх осель. Крім того, у нововведених інженерних обладнаннях були недоліки, зумовлені недотриманням технології під час будівництва. Про це свідчать скарги мешканців селища Клавдієва на новозбудований водопровід, який подавав воду, непридатну для вживання [22, с. 9, 17].

На стан духовного і фізичного здоров'я суспільства неопосередкований вплив мають галузі соціально-культурної сфери – народна освіта, культура, охорона здоров'я, фізкультура і соціальне забезпечення [2, с. 51].

Станом на 1991 р. в УРСР функціонувало 25146 клубних установ, у тому числі 4159 у міських поселеннях, 25644 бібліотеки із книжковим фондом 418,9 млн екземплярів, у тому числі 6983 бібліотеки у міських поселеннях із книжковим фондом 230,8 млн екземплярів, 125 театрів, 214 музеїв, 27,2 тис. кіноустановок [15, с. 193, 196, 198].

При такій кількості соціокультурних закладів в УРСР їх матеріально-технічна база була не завжди на високому рівні. Зокрема, це стосується бібліотек. Багато з них не мали читальних залів, засобів зв'язку, множинної техніки тощо. Крім того, існувало чимало бібліотек з невеликою площею, що, в свою чергу, заважало їх повноцінному функціонуванню. Якщо у 1984 р. питома вага бібліотек, площа яких була менш ніж 50 м², становила 38,7 %, то у 1986 р. вона досягла 42 %, а в Житомирській області – 58 % [10, с. 149].

У цілому за роки перебудови населення поступово скорочувало долю витрат із сімейного бюджету на відвідування кіно, театрів, концертів та інших культурних заходів. Зокрема, про це свідчить скорочення кількості відвідувань кіносеансів у середньому за рік на одного жителя: у 1986 р. один житель відвідував 15 кіносеансів, а у 1990 р. – лише 11 [15, с. 198]. Цю тенденцію можна пояснити "одомашненням" культури та дозвілля. Адже зростання забезпечення родин телевізорами, радіоприймачами, магнітофонами, фото- та кіноапаратурою дозволяло скорочувати частку вільного часу населення, що витрачався на відвідування закладів культури. Так, забезпечення населення радіоприймачами на 1000 осіб збільшилося з 275 штук у 1986 р. до 280 штук у 1990 р., телевізорами з 303 штук у 1986 р. до 328 штук у 1990 р., фотоапаратами з 110 штук у 1986 р. до 116 штук у 1990 р. [15, с. 102].

Заходи, скеровані на охорону здоров'я населення у роки перебудови, в цілому мали прогресивний характер. Зокрема, це відобразилося на збільшенні кількості середнього медичного персоналу, лікарських ліжок, станцій швидкої медичної допомоги, лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів та їх потужності. Кількість середнього медичного персоналу в республіці за період 1986–1990 рр. збільшилася на 6,7 % та становила 607,2 тис. осіб в цілому, на 10 тис. осіб – 117,5, кількість лікарняних ліжок збільшилася на 4,48 % та становила 700,3 тис. ліжок в цілому, на 10 тис. осіб – 135,5, кількість станцій швидкої медичної допомоги збільшилася на 12,47 % та становила 970 тис., кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів збільшилася на 8,7 % та становила 6,9 тис. з пропускнуою можливістю за зміну 894,9 тис. відвідувань [15, с. 202].

Незважаючи на те, що галузь охорони здоров'я у своєму розвитку у досліджуваний період за кількісними показниками мала прогресивний характер, існували проблеми, що негативно впливали на якість медичного обслуговування населення. Вони, передусім, пов'язувалися зі станом матеріально-технічної бази. Зокрема, станом на листопад 1989 р. більш ніж половина стаціонарів і поліклінік перебували у пристосованих приміщеннях, у третини були відсутні централізовані водогони, каналізації, у палатах нерідко розміщували по 5–6 і більше хворих [23, арк. 13–14].

Досить частими були скарги населення на гостру нестачу в лікарняних закладах предметів догляду за хворими, систем для переливання крові, одноразових шприців, медикаментів тощо [23, арк. 13–14]. Зокрема, станом на 15 листопада 1989 р. Українській РСР було виділено медикаментів і предметів медичного призначення на суму 905 млн крб., що складало 86 % від заявленої кількості [23, арк. 107].

При такій незадовільній матеріально-технічній базі охорони здоров'я, кошти, що скеровувалися на її покращення, використовувалися не повною мірою. Зокрема, за 1986–1988 рр. були неповністю освоєні 116 млн крб. на будівництво об'єктів охорони здоров'я. У 1986 р. у Кіровоградській, Сумській і Хмельницькій областях не було забезпечено введення в експлуатацію низка амбулаторно-поліклінічних закладів, у Одеській області – лікарень через неповне освоєння виділених лімітів капіталовкладень [21, с. 3–4]. Із цієї ж причини в Балаклавському, Гагаринському та Нахімовському районах м. Севастополя мережа закладів охорони здоров'я була недостатньо розвиненою [8, с. 737–738].

У роки перебудови в УРСР належну увагу приділяли розвитку фізичної культури і спорту. Передусім, вона скеровувалася на їх масове впровадження серед населення, про що йшлося у постанові ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР "Про подальший підйом масовості фізичної культури і спорту" [19, с. 2]. З цією метою в УРСР зміцнювалася матеріально-технічна база фізкультури і спорту. Зокрема, станом на 1986 р. нараховувалося 963 стадіони, біля 15 тисяч спортивних залів, 419 плавальних басейнів, 28 манежів з легкої атлетики, 6 палаців спорту зі штучним льодяним покриттям, більше 19 тисяч футбольних полів, діяло більше тисячі дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 12 шкіл вищої спортивної майстерності [19, с. 3].

Дитяча фізична культура та спорт у системі виховання підростаючого покоління займали особливе місце. У закладах народної освіти діяло близько 500 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, у яких займалося більше 300 тисяч учнів. З метою всебічного та здорового розвитку дітей у містах при ЖЕКах створювалися спортивні клуби за різними інтересами. Зокрема, в м. Севастополі були створені такі дитячо-юнацькі клуби: "Горизонт", "Нептун", "Румб", "Глобус", "Мрійник", "Гренада", "Клуб вихідного дня" та інші. Кожен клуб мав свою спеціалізацію – у "Глобусі" працювали секції боксерів та гандболістів, "Румб" об'єднував прихильників скелелазіння та тенісу, "Горизонт" – хокею та туристичного відпочинку [19, с. 5, 7].

Також у роки перебудови значну увагу приділяли виробничій фізичній культурі. З метою профілактики професійних захворювань, підвищення продуктивності праці на підприємствах УРСР створювалися тренажерні кімнати. Станом на 1986 р. їх нараховувалося більше 600. Передусім була розвинена матеріально-технічна база фізичної культури на виробництвах з великою кількістю працюючих. Зокрема, на комбінаті "Криворіжсталь" імені В. І. Леніна у розпорядженні робітників були палац водних видів спорту, стадіон, 8 спортивних залів. Усі дитячі сади комбінату мали спортивні кімнати, а в двох і з них були басейни, де у 1986 р. 580 вихованців були навчені плаванню [19, с. 3–4, 7].

У загальному фізкультура і спорт мали ще не вичерпаний потенціал для свого розвитку і серед основних причин, що стримували його було недостатнє фінансування. Видатки, виділені із державного бюджету, скеровувалися в загальному на розвиток галузі охорони здоров'я, частиною якої були фізкультура і спорт. Оскільки пріоритетний розвиток спочатку надавався медицині, то фізкультура і спорт отримували лише залишки. Зокрема, у 1990 р. видатки, на охорону здоров'я, становили 4191 млн крб., з яких на розвиток медицини відводилося 98,2 %, а на розвиток фізичної культури і спорту – лише 0,4 % [15, с. 449]. Крім того, якість новозведених спортивних об'єктів не завжди відповідала поставленим нормам. Так, влітку 1988 р. у м. Севастополі був відкритий спортивно-оздоровчий комплекс, але через деякий час його знову закрили через недоліки будівельників. Також зустрічалися недоліки під час будівництва льодової площадки палацу "Юність" у Запоріжжі [16, с. 42].

Сфера торгівлі у досліджуваний період за кількісними показниками також мала прогресивний характер. А саме, за 1986–1990 рр. торгова площа у міській та сільській місцевості збільшилася на 8,9 % та в 1990 р. становила 11, 2 млн м², кількість підприємств роздрібною торгівлі збільшилася на 2,3 % та становила 145, 4 тис., роздрібний товарооборот у міських поселеннях зріс на 31,57 %, і становив 60270 млн крб. [15, с. 88, 90]. Але при таких прогресивних показниках в галузі торгівлі

існували суттєві недоліки. Вони, пов'язувалися з перебоями товарів достатнього асортименту та незадоволення попиту покупців на товари широкого вжитку, порушенням правил торгівлі, низькою культурою обслуговування покупців, продажем неякісних та бракованих товарів, завищенням цін, приховуванням товарів "під прилавками" тощо. Зокрема, під час підведення підсумків фінансово-господарської діяльності управлінні торгівлі Алуштинського, Феодосійського, Керченського міських виконавчих комітетів за 1986 рік констатовано недостатність у продажу товарів достатнього асортименту [4, арк. 72, 85, 92].

На засіданнях колегій управління торгівлі Кримського обласного виконавчого комітету досить часто фіксувалося постачання підприємствами торгівлі неякісних та бракованих товарів, порушення правил торгівлі (обрахунками, обваженнями покупців), грубість продавців [5, арк. 11, 41, 54].

Кількість підприємств громадського харчування у сільській та міській місцевості у досліджуваній період зросла на 4,65 % і нараховувала у 1990 р. 62,3 тис. підприємств, у загальній кількості на 4427 тис. місць відвідувачів. Товарообіг громадського харчування у містах зріс на 20,74 % та становив у 1990 р. 5636 млн крб. [15, с. 88, 90].

При зростаючих показниках проблеми у розвитку підприємств громадського харчування у досліджуваній період були відчутними, про що свідчить їх матеріально-технічна база. Так, у 1988–1989 рр. біля 40 % харчоблоків загальноосвітніх шкіл у Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Кримській, Одеській, Полтавській, Харківській областях не були забезпечені гарячою проточною водою, каналізацією, вентиляцією. Також відчувалася нестача технологічного і холодильного обладнання [10, с. 67].

Загалом у роки перебудови мережа підприємств громадського харчування бажала бути більш розвиненою. Так, робітники та службовці виробничих підприємств були забезпечені місцями у їдальнях і буфетах на 89 % від нормативу (норматив становив 250 місць на кожну тисячу працюючих), учні загальноосвітніх шкіл – на 87 %, учні ПТУ – на 81 %, технікумів – на 72 %, студентів вузів – на 67 %. Крім того, близько 60 % гуртожитків підприємств і технікумів і майже 40 % гуртожитків ВНЗ не мали їдалень або буфетів [10, с. 24]. У 1987 р. в 227 восьмирічних і 71 середній школах УРСР їдальні взагалі були відсутні, а існуючі перевантажені [10, с. 67].

Якість харчування у громадських закладах також не завжди відповідала показникам. Зокрема, соціологічні дослідження свідчать, що до 30 % працівників промислових підприємств відмовлялися від запропонованих заводськими їдальнями гарячих обідів із-за недостатньої якості страв [10, с. 22].

Побутове обслуговування населення у досліджуваній період статистично також мало прогресивний характер. А саме, кількість підприємств у містах збільшилася у зазначений період на 4,24 % і нараховувала у 1990 р. 42,2 тис. Також зріс обсяг реалізації побутових послуг на 1 міського жителя на 32,81 %, у 1990 р. він становив 64 крб. [15, с. 121].

Внесок у розширення побутових послуг здійснювали кооперативи та особи індивідуальної трудової діяльності. Зокрема, у 1988 р. в УРСР функціонувало 1,5 тис. кооперативів з побутового обслуговування та 30 тис. осіб, зайнятих індивідуальною діяльністю у цій сфері [20, с. 507].

При зростаючих кількісних показниках у сфері побутового обслуговування, якісні, в своїй більшості, мали незадовільний характер. Зокрема, про це йшлося у постанові Верховної Ради УРСР від 4 червня 1988 р. У ній зазначалося, що багато скарг від населення надходило на низьку культуру і якість послуг, пропущення термінів виконання замовлень, незручний режим роботи ательє, майстерень, приймальних пунктів [20, с. 511]. Підтвердженням зазначених недоліків у роботі побутового обслуговування слугує лист громадянина С. Медведєва до редакції журналу "Служба побуту УРСР", який скаржився не лише на якість виконання його замовлення, а й на ремонт телевізора понад три тижні [11, с. 14].

Транспорт та зв'язок, як важлива сфера обслуговування населення, у роки перебудови також мав прогресивні показники. Зокрема, у 1986–1990 рр. довжина автомобільних шляхів загального користування збільшилася на 3,27 % та становила у 1990 р. 167,8 тис. км, з яких 157,2 тис. км доріг були з твердим покриттям [15, с. 438].

Міський електричний пасажирський транспорт у зазначений період також мав прогрес у своєму розвитку. Зокрема, на 7,5 % зросла кількість тролейбусів та нараховувала у 1990 р. 7445, трамвайних вагонів – на 2,17 %, нараховувала у 1990 р. 5014, вагонів метрополітену – на 23,39 % та нараховувала в 1990 р. 772. Збільшилася також довжини експлуатаційних колій зазначеного виду транспорту: довжина трамвайної експлуатаційної одиночної колії упродовж 1986–1990 рр. збільшилася на 4,58 %, її протяжність у 1990 р. становила 2139 км, тролейбусної експлуатаційної одиночної лінії – на 8,61 %, її протяжність у 1990 р. становила 4015 км, експлуатаційної колії метрополітенів в двоколіїному обчисленні – на 9,13 %, її протяжність в 1990 р. становила 62,4 км [15, с. 441].

Найпопулярнішим видом транспорту серед міського населення часів Перебудови були автобуси загального користування. У загальній кількості упродовж 1986–1990 рр. автобусами скористалися 33697, 1 млн пасажирів, включаючи міжміські, внутрішньо міські і приміські перевезення, залізничним транспортом – 3403 млн пасажирів, легковими таксомоторами – 1002 млн пасажирів, цивільною авіацією – 67,7 млн пасажирів, електричним транспортом – 27928 млн пасажирів [15, с. 425, 433, 435–437, 441–442]. Популярність автобусів серед пасажирів пояснюється їх доступністю, адже у 1990 р. 24,8 тис. населених пунктів мали автобусне сполучення, а, для прикладу, трамвайне – 24 міста, тролейбусне – 45 [15, с. 424, 441].

У містах кількість підприємств зв'язку та їх відділень залишалася сталою та у 1990 р. нараховувала 5,2 тис. Але при цьому суттєво зросла кількість телефонних апаратів, підключених до мережі Міністерства зв'язку УРСР у містах (на 27,4 % та становила у 1990 р. 5810 тис.). Також суттєво збільшилася кількість міжміських таксофонів (на 65,02 % та становила у 1990 р. 18,3 тис.). Кількість відправлених телеграм зросла на 2,73 %, а кількість відправлених листів, навіть, знизилася на 12,21 % [15, с. 443]. Така тенденція пояснюється зростанням встановлених телефонних апаратів населенням у власній оселі та кількості міжміських таксофонів.

Потрібно зазначити, що у роботі підприємств зв'язку були свої недоліки. Скарги, що надходили на адресу вказаних підприємств, відображали незадоволення абонентів якістю телефонного зв'язку, несвоєчасністю доставки газет та телеграм, пенсій, переказів, спотворенням змісту телеграм, не тактовною і грубою поведінкою робітників підприємств зв'язку [6, арк. 36].

У 1986–1990 рр. відбулося збільшення кількості телерадіоприймальних точок на 13,55 %, у 1990 р. їх нараховувалося 59 млн. Зокрема, кількість телевізорів збільшилася на 2 млн (у 1990 р. їх нараховувалося 17 млн), радіоприймачів – на 1 млн, (у 1990 р. їх нараховувалося 15 млн) радіотрансляційних точок на 5 млн (у 1990 р. їх нараховувалося 27 млн) [15, с. 443].

Отже, в період перебудови соціальна інфраструктура міста за кількісними показниками мала прогресивний характер. Були збудовані нові об'єкти соціокультурної сфери, частково зміцніла матеріально-технічна база уже існуючих. Але в загальному це не вирішувало поставлених завдань повного забезпечення кожного мешканця міста якісними послугами. Досить часто розвиток окремих галузей міської соціальної інфраструктури стримувався через їх погане фінансування чи, навіть, використання виділених коштів не у повному обсязі.

Список використаних джерел

1. Авраменко Н. Ф. Вернуть Самостоятельность / Н. Ф. Авраменко // Городское хозяйство Украины. – 1989. – № 4. – С. 17.
2. Витренко Н. М. Социальная инфраструктура Украины: оценка уровня и перспектив развития / Н. М. Витренко. – К.: Наукова Думка, 1993. – 144 с.
3. Витренко Н. М. Экономические аспекты жилищной программы / Н. М. Витренко. – К.: Общество "Знание", Украинской ССР, 1990. – 20 с.
4. Державний архів Автономної республіки Крим (Держархів АР Крим), ф. р-3303, оп. 2, спр. 4504, 96 арк.
5. Держархів АР Крим, ф. р-3303, оп. 2, спр. 4512, 81 арк.
6. Державний архів міста Севастополя, ф. р-167, оп. 1, спр. 1100, 87 арк.
7. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки "Про Державний план економічного і соціального розвитку Української РСР на 1986–1990 роки" // Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1986. – № 29. – С. 533.
8. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки "Про організаторську роботу народних депутатів м. Севастополя по комплексному розвитку соціально-культурної сфери на своїй території" // Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1986. – № 44. – С. 737–740.
9. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898–1988): [у 15 т.] / [ред. Нарышкин Б. В.] – М.: Политиздат, 1989 – Т. 2. – 2001. – 847 с.
10. Куценко В. И. Сфера услуг: новые подходы / В. И. Куценко. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 176 с.
11. Медведєв С. Гумові "два дні" / С. Медведєв // Служба побуту України. – 1987. – № 1. – С. 14.
12. Народне господарство Української РСР у 1987 році: Статистичний щорічник / Міністерство статистики УРСР. – К.: Техніка, 1988. – 463 с.
13. Народне господарство Української РСР у 1988 році: Статистичний щорічник / Міністерство статистики УРСР. – К.: Техніка, 1989. – 471 с.
14. Народне господарство Української РСР у 1989 році: Статистичний щорічник / Міністерство статистики УРСР. – К.: Техніка, 1990. – 463 с.
15. Народне господарство Української РСР у 1990 році: Статистичний щорічник / Міністерство статистики УРСР. – К.: Техніка, 1991. – 496 с.
16. Огагян Г. А. Совершенствование сферы услуг / Г. А. Огагян. – К.: Общество "Знание", Украинской ССР, 1988. – 48 с.
17. Основні напрями економічного і соціального розвитку СРСР на 1986 – 1990 роки і на період до 2000 року. – К.: Політвидав України, 1986. – 95 с.
18. Охримчук А. В. Устаревшая структура – порочная практика – плачевные результаты / А. В. Охримчук // Городское хозяйство Украины. – 1989. – № 3. – С. 12–13.
19. Погиба П. И. Социальное значение физической культуры и спорта / П. И. Погиба. – К.: Общество "Знание", Украинской ССР, 1987. – 14 с.
20. Постанова Президії Верховної Ради Української РСР "Про хід перебудови діяльності радянських і господарських органів республіки по дальшому поліпшенню побутового обслуговування населення, прискоренню розвитку та вдосконаленню сфери послуг" // Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1988. – № 24. – С. 508.
21. Постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР "Про заходи по забезпеченню

виконання затверджених на дванадцять п'ятирічку завдань по розвитку матеріально-технічної бази соціально-культурної сфери" // Зібрання постанов уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1987. – № 9. – С. 3–8. 22. Прытыченко П. В. "Инвалид" от рождения / П. В. Прытыченко, И. В. Мурга // Городское хозяйство Украины. – 1989. – № 4. – С. 9. 23. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 32, спр. 2579, 110 арк.

Юлия Бардашевская

ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ НАСЕЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРА ГОРОДА В ГОДЫ ПЕРЕСТРОЙКИ (1985–1990 ГГ.)

В статье охарактеризована социальная инфраструктура города, проанализирован уровень обеспечения социокультурных потребностей городского населения, установлены причины, сдерживающие развитие социокультурной сферы.

Ключевые слова: повседневность, социальная инфраструктура города, социокультурные потребности, бытовое обслуживание, перестройка.

Julia Bardashevska

EVERYDAY LIVING THROUGH THE PRISM OF SOCIAL INFRASTRUCTURE DURING PERESTROIKA (1985–1990)

The article described the social infrastructure, analyzed the level of socio-cultural needs of the urban population, established reasons that hindered the development of socio-cultural sphere.

Key words: everyday life, social infrastructure, social and cultural needs and public services, perestroika.

УДК 94(477)8

Юрій Гумен

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ УРБАНІСТИЧНО-ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ МІСТ (1960–1980-ТІ РОКИ)

У статті розглянуто природоохоронні проблеми у містах Західної України та спроби їх вирішення місцевими органами влади у 60–80-ті роки ХХ ст. Відзначено непослідовність міських та обласних органів влади регіону у вирішенні урбаністично-екологічних проблем, їх залежність від директивних рішень центральних органів партійно-державної влади.

Ключові слова: Західний регіон України, місцева влада, екологічна ситуація, природоохоронні дії, командно-адміністративна система.

Перебуваючи впродовж століть у складі різних держав, Західна Україна сформувала свої особливості регіонального розвитку, звичаєвий уклад, розміщення продуктивних сил тощо. Відмінною і характерною її ознакою є відсутність великих густозаселених міст. Сільське населення тут традиційно домінувало над міським. Міста, переважно малі та середні, сформувалися ще в епоху Середньовіччя і відтоді характеризувалися розвинутою переробною галуззю та обслуговували сільськогосподарських виробників. Виняток становили традиційні індустриальні центри газо-нафтопереробної промисловості Львівської та Івано-Франківської областей, де використовувалися незначні природні ресурси.

Початок 60-х років ХХ ст. докорінно змінив сформований традиційний устрій розміщення продуктивних сил регіону, тоді замість традиційно домінуючого сільського господарства розпочалась масова індустріалізація, що зумовила різке зростання міського населення. У місцях компактного розміщення і розробки природних ресурсів з'явилися нові міста, зокрема Нововолинськ (Волинської обл.), Новий Роздол, Новояворівське, Червоноград (Львівської обл.) та інші.

Будівництво нових промислових об'єктів відбувалося на кошти союзних і республіканських міністерств, котрі були зацікавлені насамперед у найшвидшому будівництві підприємства й отриманні виробленої ним продукції. Дуже часто науково-дослідні і проектні інститути помилялися у питаннях розробки технологічних процесів, особливо на підприємствах хімічної промисловості [3, арк. 38]. Ці прорахунки зумовлені передусім планово-директивними методами ведення народного господарства в тодішньому СРСР.